

Jakus János ny. alezredes – Sebestyén I. Elemér:

HARCOK ORSOVA KÖRNYÉKÉN 1916-BAN

ÖSSZEFOGLALÓ: Románia az 1916. augusztus 17-én az antanthatalmakkal kötött egyezmény alapján 1916. augusztus 27-én – nem provokált módon – katonai agressziót követett el az Osztrák–Magyar Monarchia (OMM) ellen, azzal a céllal, hogy megszerezze Bukovinát, Erdélyt és a Bánátot, de titkon aspirált Besszarábia birtokbavételére is. Bulgáriával szemben alapvetően védelmi jellegű hadműveletekre készültek. A román támadás Magyarország keleti és délkeleti határai mentén bontakozott ki. A román haderő úgy Dobrudzsában, mint Erdélyben súlyos vereséget szenvedett. A Bánát megszerzésére irányuló támadásukat a lovag bunyai Szívó Sándor ezredes vezette cs. és kir. 145. népfelkelő gyalogdandár hiúsította meg. Elkéseredett küzdelemben – kapcsolódva az Erdélyben zajló sikeres osztrák–magyar és német hadműveletekhez – visszavonulásra kényszerítette a vele szemben álló 1. román gyaloghadosztályt. Szívó ezredes az üldözés során a menekülő román csapatokat a Duna és az Olt folyók találkozásánál 1916. december 6-án megadásra kényszerítette, és megmaradt felszerelésekkel együtt katonáit foglyul ejtette.

KULCSSZAVAK: lovag bunyai Szívó Sándor ezredes, Ioan Dragalina hadosztálytábornok, Scarlet Demetriade ezredes, 1. román gyaloghadosztály, császári és királyi 145. népfelkelő gyalogdandár, Orsova–Mehádia védelmi szakasz, Cserna-csoport, Szívó-csoport

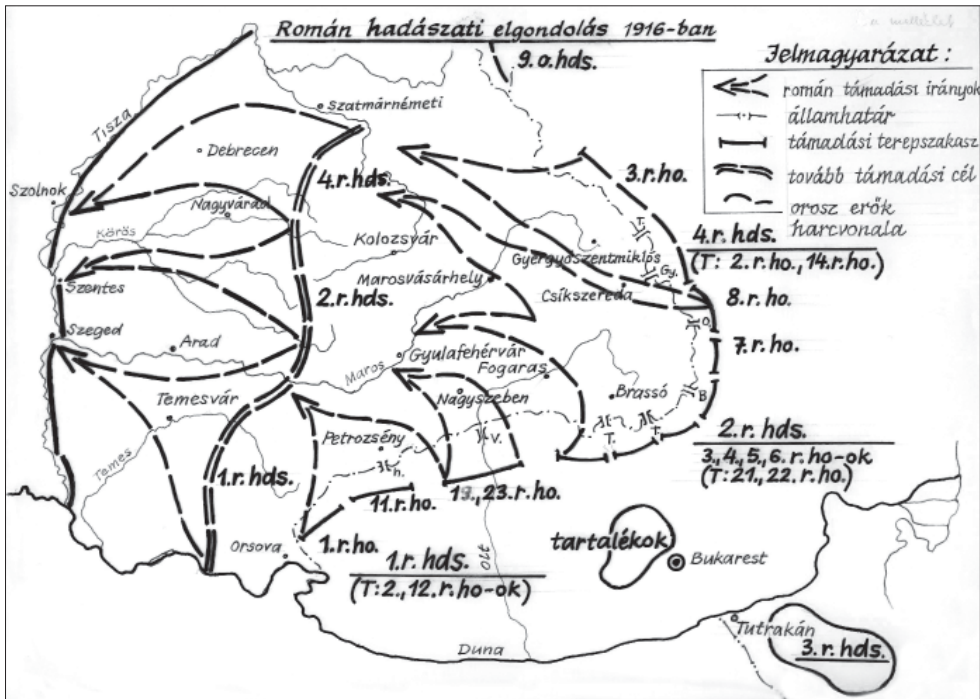
ROMÁNIA HADBA LÉPÉSE ÉS HADSEREGÉNEK FELVONULÁSA AZ OSZTRÁK–MAGYAR MONARCHIA ÉS BULGÁRIA ELLEN

Románia, mint a központi hatalmak katonai szövetségese, az első világháború kirobbanását követően nem tett eleget szerződésben vállalt kötelezettségének, az aktív semlegesség szerepét vállalta fel.¹ Romániában, I. Ferdinánd király asszisztálása mellett, a helyi politikai csatározásokat Ionel Brătianu miniszterelnök vezetésével az antantbarát politikai erők nyerték meg. Ezzel megkezdődött a nagy alkudozás, amelynek tétje a románok részéről a „ki ígér többet?” versenyfutás megnyerése volt. Románia ugyanis területi igényekkel lépett fel mindenekelőtt az Osztrák–Magyar Monarchiával szemben, de aspirált az orosz fennhatóság alatt álló Besszarábia megszerzésére is. Ezt azonban Oroszország nem vette jó néven.²

¹ Az 1883-ban megkötött egyezményt – Sturdza–Kálnoky-konvenció – az első világháború kirobbanása előtt, 1913-ban újították meg.

² Oka volt annak, hogy Oroszország fenntartásokkal fogadta a románok hezitáló közeledését az antanthatalmakhoz, ugyanis az új szövetséges olyan területekre is aspirált, amelyek Oroszország birtokában voltak, vagy amelynek a megszerzését ők is tervbe vették (Besszarábia, Bukovina). De fenntartásokkal fogadták a Bánátra betervezett román igényeket is, amelyet korábban már odaigértek Szerbiának. (Ennek ellenére az oroszok a román katonai összeomlás megakadályozása érdekében három hadsereggel siettek a bajba jutott szövetséges segítségére.) Nem lehet véletlen, hogy az orosz és francia külügyi szervek megállapodtak abban, hogy a háború esetleges győztes befejezését követően „visszavágják” a románok túlzott területi követelését. Ez a bizalmatlanság bebizonyosodott az orosz forradalom okozta „felfordulás” közepette bekövetkezett román magatartást illetően, a központi hatalmak, mindenekelőtt az OMM asszisztálása mellett, a megmaradt öt-hat gyaloghadosztályával a mesebeli „kisgömbös” mégiscsak birtokba vette Besszarábiát, majd bekebelezte Bukovina egy részét is.

Az alkufolyamatban az antanthatalmak kerekedtek felül, amennyiben odaigérték a románoknak hadba lépésük ellenszolgáltatásaként Erdélyt, Bukovinát és a Bánátot, amelyet az 1916. augusztus 17-én megkötött titkos bukaresti egyezményben foglaltak írásba.³ A Monarchia diplomáciája és vezérkara nem provokálta a balkáni országot, miközben ismert volt a román területi követelések ténye, amely részükről a hadüzenet szövegezésében minden kétséget kizáróan egyértelművé is vált.⁴ Az OMM bukaresti követe, Ottokar Czernin az egyre inkább ellenséges magatartást tanúsító szövetséges ország vezetőivel több mint barátságos viszonyt ápolt, ugyanakkor Magyarország kárára akceptálta a román területi követeléseket.⁵ A Monarchia politikai és katonai vezetése abban bízott, hogy a román uralkodóknak a német császárral való rokoni kapcsolata elegendő lehet a balkáni állam területszerző szándékainak féken tartására. Ez a felfogás téves helyzetmegítélésnek bizonyult.

Román hadászati elgondolás 1916-ban

Forrás: A szerzők által készített térképvázlat

³ Romsics Ignác (szerk.): Magyar történeti szöveggyűjtemény 1914–1999. Osiris Kiadó 2000, I. kötet, 36. Az antanthatalmak és Románia együttműködési szerződése Románia hadba lépéséről.

⁴ Nagybaconi Nagy Vilmos m. kir. vk. alezredes: A Románia elleni hadjárat 1916–1917. A M. Kir. Honvédelmi Minisztérium kiadása, Budapest, I. kötet, Erdély, 222–225.

⁵ Ottokar Czernin: Im Weltkrieg. Berlin–Wien, 1919. Id. Hajdu–Pollmann: A régi Magyarország utolsó háborúja 1914–1918. Osiris, Budapest, 2014, 282. Czernin, Ferenc Ferdinánd, az OMM trónörökösének köréhez tartozott, és támogatta a Monarchia trialista (föderális) állammá történő átalakításának tervét. Ugyanakkor tartott Németország politikai és katonai erejétől, és mint külügyminiszter ennek szellemében képviselte és irányította a Monarchia külügyeit. Közismert tény az is, hogy Németország mind az olasz, mind a román ügy kapcsán ösztönözte szövetségését a területi engedményekre, a két követelőző állam javára. Ezzel a törekvéssel szemben a magyar miniszterelnök, gróf Tisza István minden alkalommal erélyesen fellépett. Hajdu–Pollmann: i. m. 137–139.

Románia 1916. augusztus 27-én hadat üzent, és még ezen a napon megtámadta az OMM-t, amelyre a válasz sem késett sokat: Németország, Bulgária és Törökország 1916. szeptember 3-áig, szövetségesi kötelezettségüknek eleget téve, viszonzászként szintén hadban állónak tekintették magukat az agresszornak.

A ROMÁN HADSEREG FELVONULÁSA

A román haderő két éven át részleges mozgósítás állapotában volt. Ebből adódóan nem kellett hosszú idő ahhoz, hogy a teljes mozgósítást végre tudja hajtani: tíz nap elegendő volt, hogy a haderő felvonuljon a várható hadműveleti területekre,⁶ a déli fronton Dobrudzsában Bulgária ellen, az északi fronton Erdély határai mentén az OMM, pontosabban Magyarország ellen. A vonatkozó hadműveleti tervek kidolgozása Vasile Zottu tábornoknak, a román Nagy Vezérkar egykori főnöke nevéhez volt köthető, és „Z hipotézis” néven vált ismertté. A hadműveleti terv szerint a haderőt négy hadseregbe szervezve kb. 23 gyalog- és két lovashadosztállyal, gyaloghadosztályonként 20 teljes hadi létszámmal rendelkező zászlóaljjal két fronton: délen Dobrudzsában a III. hds. Averescu tábornokkal az élén, északon a Prezan tábornok vezette IV. hds., valamint a Crainiceanu tábornok vezetése alatt a II. hds., északnyugaton pedig a Culcer tábornok vezette I. hds. kezdte meg a hadműveleteit. A haderő katonalétszáma a mozgósítást követően meghaladta a 800 ezer főt. Kelet- és Délkelet-Magyarország ellen kb. 420 ezer katonát számláló román hadseregek támadtak, amelyek első lépcsőiben, a harcvo-
nalban kb. 200-250 ezer katona lépte át az államhatárt.⁷

A „Z hipotézis” néven ismert román hadászati terv számos hiányosságot tartalmazott, már amennyiben nem vált egyértelműen világossá a hadászati cél és annak elérésének módja, amely kiderült a Kelet-Magyarország ellen alkalmazott hadseregek egyenletes erő- és eszközelosztásából a közel 600 km széles, jelentős természeti akadályokkal szabdalta arcvonalon. Nem utolsósorban pedig nem alakítottak ki a haderő ellátásához megfelelően biztonságos anyagi alapokat sem fegyverzetben, sem pedig egyéb, a hadviseléshez elengedhetetlenül szükséges anyagoknak tekintetében. Az ellátást túlnyomó részben az antanthatalmak szállításaira hagyatkozva tervezték meg, amelyet a románokkal szemben nem túlságosan barátságos Oroszországon keresztül volt lehetséges megvalósítani. A „Z hipotézis” alapján a román hadseregeknek 30 nap alatt, a Marost átlépve, Csucsá–Karánsebes vonalat kellett volna elérnie. A román vezérkar kalkulációja szerint a jelzett terepszakasz elérését követően lehetett arra számítani, hogy a központi hatalmak a csapaterősítések beérkezése után ellentámadást intézhetnek ellenük, amelynek következtében a Maros folyóig hátrálva ott szilárd, folyóakadályra épített védelmi hadműveleteket folytathattak volna mindaddig, amíg az ellentámadás lendülete meg nem törik, vagy amíg Bukovinából és Szalonikiból induló antanterők a segítségükre nem sietnek.

⁶ Téves az a szakértői megállapítás, amely szerint Románia „1916. augusztus 27-én elrendelte a mozgósítást és hadat üzent a Monarchiának...” Magyarország hadtörténete III. kötet (Magyarország a Habsburg Monarchiában 1718–1919.) Zrínyi Kiadó, 2016, 320. (A mozgósítást és a hadsereg felvonulását az alkalmazási területre egy napon képtelenség végrehajtani.)

⁷ A román támadás előtt az antanthatalmak részéről történtek kísérletek Bulgária megnyerésére, de nem jártak sikerrel. Bulgária esetében a központi hatalmak befolyása érvényesült, ami rontotta a románok katonai esélyeit, már amennyiben a háborúba lépésük kezdetén eleve kétfrontos küzdelemre voltak kényszerítve. Ezen a tényen semmit nem változtatott a Szalonikiben gyülekező antanterők beavatkozásának ígérete és lehetősége, de nem sokat javított helyzetükön a Dobrudzsában segítségükre siető orosz hadtest harcra lépése sem.

Az I. román hds. képezte a támadó csoportosítás stratégiai tengelyét, míg a IV. (északi) hds. a szárnyat. E tengely szilárdsága és helytállása tette volna lehetővé mind a II., mind a IV. román hadseregek támadásának sikeres kibontakozását. Ezzel szemben a három hadsereg tértnyerése Erdélyben hadászati szempontból jelentéktelennek volt mondható. A IV. és a II. román hadseregek kb. 50–90 km mélységű tértnyerést értek el a Székelyföldön és a Barcaságban.

Az Erdély ellen felvonuló román hadseregek a Déli- és a Keleti-Kárpátok hegyvonulatai által egymástól elszigetelve – térben és időben nem lépcsőzve – azonos időpontban léptek harcba, ami lehetővé tette, hogy a helyszínen tartózkodó, csekély képességekkel rendelkező, a hadászati belső vonalon védekező frissen megalakult cs. és kir. I. hds. hatékonyan késleltesse a tértnyerésüket.

ELLENINTÉZKEDÉSEK A ROMÁN AGRESSZIÓ ELHÁRÍTÁSÁRA

Románia hadüzenetét megelőzően, de a hatékony prevencióhoz jelentős késéssel, 1916. augusztus 17-én a Monarchia hadvezetése Galíciából Erdélybe vezényelte báró Arthur Arz von Straussenburg tábornokot és törzsét (cs. és kir. VI. hadtest parancsnoka és törzse) azzal a feladattal, hogy készítse elő az országrész védelmét. Arz tábornok Kolozsvárott a Farkas utcában rendezte be főhadiszállását, és intézkedett a várható hadművelleti terület védelmének előkészítésére, amely szerint öt védőszakaszt jelölt ki, és ott más frontokról sebtében odaírányított, többnyire leharcolt egységek és magasabbegységek (kb. 35 ezer katona) kaptak védelmi feladatokat. Közvetlenül a román támadás bekövetkezte előtt a magyar kormányzat és az illetékes katonai szervek részéről is intézkedések történtek a veszélyeztetett területek kiürítéséről.⁸

Ezek a védelmi szakaszok voltak: 1. Gyergyószentmiklósi szakasz, cs. és kir. 61. gyaloghadosztály Grallert tábornok vezetése alatt. 2. Brassói szakasz, cs. és kir. 71. gyaloghadosztály Goldbach tábornokkal az élén. 3. Nagytolmácsi szakasz, ahol a cs. és kir. 143. népfelkelő gyalogdandár kapott feladatot Barwitz ezredes parancsnoksága alatt. 4. Hátszegi szakasz, ahol Berger ezredes vezetésével a 144. gyalogdandár kapott védelmi feladatot. 5. Orsovai szakasz, ahol kezdetben a 210. népfelkelő, később pedig a 145. népfelkelő gyalogdandár tevékenykedett kezdetben Fiebich-Ripke Rudolf ezredes, majd bunyai Szívó Sándor ezredes vezetésével. Az ebben a szakaszban harcoló erőkkel szorosan együttműködtek a cs. és kir. Duna-flottilla monitorjai és felfegyverzett hajóegységei.

Szállítás alatt álltak még a veszélyeztetett terület felé: a német 187., a 89., a 76., az Alpenkorps hegyi-, a magyar 51., a 37., a 39., a közös 72. gyalog- és az 1. huszárhadosztályok, valamint a magyar 1. népfelkelő lovasdandár. 1916. szeptember 17-én Dévára érkezett Erich von Falkenhayn német tábornagy, a volt német vezérkari főnök, aki alárendeltségébe vonta a cs. és kir. I. hadsereget, ugyanakkor a beérkező alakulatokból megalakította a német IX. hadsereget, és a hadművelleti területen tervezett feladatok újrászabályozását követően, együttműködve a cs. és kir. I. hds. csapataival a nagyszebeni, a persányi és a brassói ütközetekben súlyos csapásokat mért az agresszor román erőkre, majd a Hátszegi-medencéből

⁸ Ahogyan a katonai védelmi intézkedések fogantatása térben és időben is késedelmet szenvedett, úgy a kormányzati szerveknek a veszélyeztetett terület polgári lakosságának és javainak a kimentésére tett intézkedései sem történtek meg kellő időben. A menekülő polgárság tömegei jelentősen hátráltatták a megerősítő csapatok szállítását a kirakókörleteikbe és onnan az alkalmazási sávjaikba. Ebben az időszakban, különböző források adatai szerint, a veszélyeztetett területekről kb. 200 ezer – 1 millió menekült kelt útra a számukra kijelölt biztonságos befogadó vármegyék felé. Nagybacsoni Nagy Vilmos: i. m. 70–75.

a Szurdok-szoroson és a Vulkán-hágón átkelve csapataival benyomult Havasalföldre, és üldözőbe vette a visszavonuló román hadseregek roncsait. Ebben a küzdelemben nem elhanyagolható szerepe volt az ún. Szívó-csoportnak (145. népfelkelő gyalogdandár), amely a főerőktől lényegében elszigetelve önállóan volt kénytelen elhárítani a jelentős túlerővel rendelkező 1. román hadosztály támadásait.

AZ ORSOVA KÖRNYÉKI HARCOK A SZAKIRODALOMBAN

A történelmi Magyarország déli csücskében, az ország balkáni kapujának is nevezett Kazán-szoros alsó szakaszán, a Cserna folyó torkolatától délnyugatra, a Duna bal partján fekszik Orsova.⁹

A XIX. század második felében a városban több nemzetiség békében élt egymás mellett. A román határtól mintegy 4 km-re fekvő határállomásnak egyre jelentősebb szerepe lett. Határvédelmi és vámfunkciói mellett dunai kikötővel is rendelkezett, de áthaladt itt a dunai Széchenyi-út, illetve az a vasútvonal, melyen az Orient expressz is közlekedett. Az első világháború kirobbanásakor Románia ezen a határszakaszon is erődítési munkálatokat hajtott végre. Többek között ekkor épültek meg az Orsova feletti magaslatokon (pl. Allion-magaslat) azok az erődítések is, ahonnan a Dunát, a Cserna völgyét és a román határra vezető utakat megfigyelés alatt lehetett tartani. A románok a háború kirobbanásakor az államhatár mentén jelentős műszaki munkálatokat végeztek. Ezen a területen vonult fel és lépett harcba az I. román hds. kötelékében az I. román gyaloghadosztály Ioan Dragalina tábornok vezetése alatt.

Dolgozatunkban Románia hadba lépésén túl, a Magyarország területén folytatott hadműveleteknek egy olyan epizódjával foglalkozunk, amely ez idáig kívül esett a honi kutatók érdeklődésén. Igaz ugyan, hogy nagybacsoni Nagy Vilmos „A Románia elleni hadjárat 1916–1917” című háromkötetes művében érintőlegesen foglalkozik a témával, de nem ad átfogó képet a Mehádia és Orsova között lezajlott összecsapásokról. Mint ahogyan Habsburg József Ágost főherceg, tábornagy „A világháború, amilyenek én láttam” című hétkötetes sorozatában (a negyedik és az ötödik kötetekben, a román front történéseinek elemzésekor mint ennek a hadszíntérnek az egykori hadseregcsoport parancsnoka) sem fordít nagy figyelmet erre a területre, már amennyiben csupán a negyedik kötetben tesz említést, hat alkalommal, az e tanulmány tárgyát képező harcokról.¹⁰

Bunyai Szívó Sándor m. kir. altábornagy 1922-ben, „Falkenhayn és a mehádiai csoport tevékenysége az oláhországi hadjárat alatt” című, 64 oldalas kéziratában összefoglalta az 1916 augusztusától az általa vezetett dandárharcsoport Orsova környékén és a Havasalföldön folytatott harcainak fontosabb eseményeit, egészen a harcsoport-parancsnokság feloszlásáig.¹¹

⁹ A mai város 1966–1974 között épült fel, ugyanis a Vaskapu vízlépcső megépítésével a Duna vízszintje közel 35 méterrel megemelkedett, a történelmi Orsova pedig víz alá került.

¹⁰ József főherceg: A világháború, amilyenek én láttam. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása. Budapest, 1930, IV. kötet, 40., 65., 72., 73., 80. és 115.

¹¹ Szívó Sándor m. kir. altábornagy: Falkenhayn és a mehádiai csoport tevékenysége az oláhországi hadjárat alatt. Kézirat. A dokumentum a HM–HIM levéltárban az 546/1/1 nysz. alatt elérhető. Szívó ezredes, az Orsova környéki harcokkal kapcsolatos visszaemlékezései válasznak szánta Erich von Falkenhayn: A IX. hadsereg hadjárata az oláhok és oroszok ellen 1916/17. című műve II. kötetének, Harcok és győzelmek Oláhországban című fejezetében megfogalmazott, a Szívó-csoport működésének hatékonyságával kapcsolatos kritikai észrevételeire. Dolgozatunkban alapvetően ezen összefoglaló munkára támaszkodva teszünk kísérletet a cs. és kir. csapatok Orsova környékén folytatott harcainak bemutatására.

Ugyancsak dokumentálta ezeket a harcselekményeket Virgil Alexandru Dragalina, Ioan Dragalina tábornok, az eseményekben érintett I. román gyaloghadosztály, majd pedig az I. román hds. parancsnokának a fia, „Viata tatalui meu, generalul Ioan Dragalina” (magyarul: Apám, Ioan Dragalina tábornok élete) című kötetében.¹²

ROMÁN FELVONULÁS ORSOVA KÖRZETÉBEN 1916. AUGUSZTUS 28-ÁN

Az I. román hds. összetétele: 1. hadosztály (Vârciorova-, majd Cserna-csoport), 11. hadosztály (Zsil-csoport), 23. hadosztály (Olt, Lotru-csoport), valamint tartalékban a 2., 12. és 13. hadosztályok, összesen 134 000 fő. A parancsnokság Craiován települt. Hadseregparancsnok Ioan Culcer tábornok volt.¹³

Az Osztrák–Magyar Monarchia ellen felvonult három román hadseregből az I. hds. volt a legelszigeteltebb. A II. hds.-től a Déli-Kárpátok legmagasabb és legszélesebb masszívuma, a Fogarasi havasok választotta el. De nemcsak a szomszédos hadseregtől volt elszigetelve, hanem saját hadosztályai között is 70–80 km széles hegyvonulatok húzódtak. A határhegységben található három csoport nem volt képes szoros együttműködés megvalósítására.¹⁴

Az I. hds. – és egyben az egész front – balszárnyán az 1. hadosztály csapataiból összeállított Cserna-csoport állt a karánsebesi származású Ioan Dragalina¹⁵ tábornok parancsnoksága alatt. A hadosztály összetétele a háborúba lépéskor: 1. vadászrezd, parancsnok: Bucur Bradescu alezredes; 1. gyalogdandár, parancsnok: Gh. Negruzzi ezredes; 17. Mehedinți gyalogrezd, parancsnok: T. Tautu ezredes; 57. Mehedinți gyalogrezd, parancsnok: Gh. Damian ezredes; 2. gyalogdandár, parancsnok: Scarlet Demetriade ezredes; 1. Dolj gyalog-

¹² A könyv 2009-ben került a nyilvánosság elé Bukarestben. Virgil Alexandru Dragalina az apjának kívánt emléket állítani művében, kiemelve a tábornok elkötelezettségét a románok ügye mellett, amely szerint késznek mutatkoztak az antant hatalmak oldalán belépni a háborúba, hadat üzenve egykori szövetségeseiknek az OMM-nak. Vagyis Dragalina tábornok fia nem volt részese az Orsova környéki harcoknak, ugyanis ebben az időben a román haditengerészet tisztjeként a Dunán és a Dnyeszteren teljesített szolgálatot. Információit többnyire családi és baráti forrásokból, elbeszélésekből, illetve kiadványokból, visszaemlékezésekből meríthette. Ennek ellenére a kiadvány igen hasznos lehet a kutatók számára, már amennyiben megismerhetik a Nagy Háborúval kapcsolatban a román hadtörténetírás szemléletének egy sajátos változatát. A mű részét képezi Dragalina tábornok hadinaplójának egy része is, amelyet az I. román hadosztály parancsnoka 1916. szeptember 22. és október 21. között vezetett. Dolgozatunkban a román fél tevékenységének bemutatását a jelzett területen erre a munkára alapozva tárjuk az olvasó elé.

¹³ Enciclopedia României, vol. I, Statul (Románia enciklopédiája, I. kötet, Az állam). Imprimeria națională, București, 1938, 888. (A hadsereg csoportosítása a hadművelet menetében gyakorta változott: a nagyszabedű csatában pl. a 2. és a 13. román gyalogshadosztályok vettek részt és szenvedtek megsemmisítő vereséget.)

¹⁴ Uo. 889.

¹⁵ Ioan Dragalina, tábornok (1860. Karánsebes – 1916. Bukarest). A temesvári kadétiskolában, majd a bécsi Katonai Akadémián tanult. Mint a cs. és kir. 43. gyalogrezd fiatal kadétja részt vett az 1882-ben Bosznia-Hecegovinában kitört fegyveres felkelés megfékezésében. 1887-ben kilépett a Monarchia hadseregeből, családjával áttelepült Romániába és belépett a román hadseregbe. Pályafutása gyorsan ívelt fölfelé, 1893-ban százados, 1899-ben őrnagy, 1908-ban már alezredes. Az osztrák–magyar hadseregben szerzett tapasztalatainak is köszönhetően 1908–1911 között a bukaresti Gyalogsági Tiszti Iskola parancsnoka. 1911-től tábornok, a konstancai 34. gyalogrezd parancsnoka. Románia semlegességének időszakában (1914–1916) a Prahova-völgy erődítési munkálatainak parancsnoka. Közvetlenül a hadba lépés előtt nevezték ki a Turnu Severinben állomásozó 1. hadosztály parancsnokává. 1916. október 24-én átvette Culcer tábornoktól az 1. hds. vezetését. Másnap, terepszemle közben, a Zsil-völgyi Lainici kolostor közelében autója géppuskatűzbe került, hátán és a bal karján súlyosan megsebesült. Bukarestbe szállították, ahol a gyógykezelések ellenére sebe elfertőződött, és november 6-án meghalt.

ezred, parancsnok: Macedoneanu alezredes; 31. Calafat gyalogezred, parancsnok: Georgescu alezredes; 1. tüzérdandár, parancsnok: C. Lupascu ezredes; 1. tüzérezred, parancsnok: Edgard Poltzer ezredes; 5. tüzérezred, parancsnok: Ioan Constantin Dejoianu alezredes; valamint a hadosztályközvetlen alegységek.

A parancsnokság kezdetben Turnu Severinben, szeptember 1-jétől Cireș településre (hegyi falu a harcvonal közelében) települt.¹⁶ A hadosztály összesen 23 gyalogzászlóaljjal és 17 tüzérüteggel (kb. 16 ezer katona) kezdte meg a határ menti harcokat a Cserna-patak mentén.¹⁷ A román kutatók szerint a hadba lépés napján a haderő létszáma nem volt teljes. Románia ugyanis csak 1919-ben tért át a Gergely-naptárra, az országban használatos Julián-naptár a háborúba lépéskor pedig augusztus 15-ét mutatott, Nagyboldogasszony napját. Érthető okok miatt a hadüzenet időpontját titokban tartották, az ünnepre való tekintettel viszont sokan eltávozáson voltak. Természetesen a parancsnokok, így Dragalina tábornok is azonnal kiadta a parancsot az eltávozáson lévők visszahívására, de a csapatok létszáma csak 18-ára (Gergely-naptár szerint augusztus 31.) lett teljes.¹⁸

A CS. ÉS KIR. 145. GYALOGDANDÁR MEGALKOTÁSA

Dragalina tábornok csapataival szemben 1916. augusztus 27-én az Albániából Orsovához vezényelt 210. népfelkelő gyalogdandár három zászlóalja, egy portyázó százada és két tüzérütege hat löveggel sorakozott fel Fiebich-Ripke Rudolf ezredes parancsnoksága alatt. Szeptember 4-éig az orsovai szakaszon harcban álló csekély számú cs. és kir. erőt a románok visszaszorították a Cserna-patak nyugati partjára, melynek során feladni kényszerültek Orsovát is. Szeptember elején további csapaterősítések érkeztek a térségbe: 19. vadász-, 48/VI. (510 puska), 76/V. (105 puska), a 28/I. (384 puska), 33/II. (horvát) népfelkelő zászlóaljak (524 puska) Albániából, valamint a 69/V. zászlóalj és kevés számú tüzéralegység az olasz frontról, Szerbiából pedig a 25/II. népfelkelő zászlóalj (700 puska).¹⁹ Minimális zászlóaljnyi erő – főleg bosnyákok: pl. 3/V. bosnyák zászlóalj – még érkezett a térségbe, de azokkal sem lehetett kiegyenlíteni a nyomasztó román fölényt. Ideiglenesen egy német zászlóalj is állásban volt a Duna mentén, de azt kevésbé a harcok megkezdése után elvezényelték Dobrudzsába. A határhegység csapatokkal járhatatlan szakaszait – a románokhoz hasonlóan – Ripke ezredes, majd Szívó ezredes is portyázó osztagokkal biztosította. A Dunát Ó-Asszonyrétnél a Duna-flottilla biztonságosan lezárta.

Szeptember 4-étől a 210. dandár megnevezése megszűnt, és új hadrendi számot kapott, átnevezték 145. népfelkelő gyalogdandárrá. Alárendelt zászlóaljainak a száma szeptember közepéig kilencre emelkedett, amelyeknek a harcát hat tüzérüteg támogatta.

Szeptember közepén érkezett a hadművelleti területre bunyai Szívó Sándor ezredes a cs. és kir. 10. lovasdandár volt parancsnoka és törzse, és átvette a védőszakaszban tevékenykedő csapatok fölött a parancsnokságot. A dandártörzs kezdetben Karánsebesen települt,

¹⁶ Virgil Alexandru Dragalina: *Viața tatăliu meu, generalul Ioan Dragalina (Apám, Ioan Dragalina tábornok élete)*. Editura Militară, București, 2009, 303–304.

¹⁷ Uo. 436.

¹⁸ Uo. 339.

¹⁹ A 69/V. zászlóaljat és egy üteget szeptember második felében átadtak a 144. dandár részére. Helyébe a belgrádi katonai főkormányzóság 25/II. népfelkelő zászlóalja érkezett azzal a kikötéssel, hogy annak harcvonalban történő alkalmazása nem javasolt, mert a zászlóalj kiképzetlen, állományát harcra alkalmatlan, idősebb korosztályból szervezték meg. Szívó: i. m. 9.

majd áttette székhelyét Mehádiára. Szívó ezredes a szemrevételezést követően intézkedett a védelmi rendszer megerősítésére: Orsova környékén a Duna-csoport, 25/II., 33/II. (horvát) népfelkelő-, 76/V. zászlóalj, parancsnok: Nosek Broniszláv alezredes (kb. 1335 puska); a Cserna-patak mentén Mehádiáig a Mehádiái-csoport, 48/VI., 69/V., 1/VI. bosnyák, 3/V. bosnyák, 28/I. honvéd, 19. vadászzászlóalj, parancsnok: Fiebich-Ripke Rudolf ezredes (kb. 2000 puska). Onnan Somosrévén át a határhegység 2231. magassági pontjára a Somosrévi-csoport néhány portyázó osztaga, parancsnok: Broser Gusztáv alezredes (kb. 750 puska) tevékenységét kellett koordinálnia, amely egyben a szomszédos 144. dandárral (Hátszegi-csoport) a csatlakozást is biztosította.

A hadszíntér-előkészítésben mutatkozó hiányosságokon túl a védelmi harc szervezését nehezítette, hogy a Szívó-csoportnak a közvetlen alakulatai, pl. hadtáplépcső, híradószervek, műszaki alegységek és eszközök, a támogató tüzérség stb. nem, vagy csupán korlátozott hadrafoghatósági állapotban álltak rendelkezésre, miközben a manőverutakat az uralgó magaslatokon állásban lévő román tüzérség tűz alatt tartotta és használhatatlanná tette. A harcoló csapatok anyagellátása nagy kerülő útvonalakon volt biztosítható, amely komoly idővesztéssel járt. A védő csapatok vezetése híradó összeköttetések hiányában csupán hírvivők útján volt lehetséges, míg a védelmi támpontok közötti összeköttetést járőrökkel lehetett megoldani. A védelmi rendszer rejtését megnehezítette a területen élő viszonylag nagyszámú román lakosságnak az ellenség felé történő kapcsolattartása. Ugyanis ezen a területen a polgári és az állami javak kiürítésére vonatkozó intézkedések alig észrevehetően érvényesültek.²⁰

A 145. dandárt október 4-én alárendelték a Hátszegi-medencében szerveződő 301. német hadosztálynak, amelynek a parancsnoka von Busse tábornok volt (von Busse első alkalommal október 13-án szemlélte meg a Szívó-csoport harcvezetését és a parancsnokságát). Amikor Falkenhayn Erdélybe érkezett és átvette az ott harcoló csapatok felett a parancsnokságot, a dandár kikerült az cs. és kir. I. hds. kötelékéből, és a továbbiakban a IX. német hds. alárendeltségébe lépett úgy, hogy anyagi alapjait továbbra is a cs. és kir. I. hds. szállásmesteri osztálya biztosította. A 145. népfelkelő gyalogdandár sohasem haladta meg a kilenc zászlóaljnyi erőt, ellenkezőleg, kötelékéből a harcok során több alkalommal is zászlóaljakat, tüzéruitegeket vezényeltek át pl. a Hátszegi-medencébe, miközben az igényelt hadtáp- és műszaki alegységeket a támadásba történő átmenet követően csak az Olt átlépése után kapta meg. Jól érzékelhető tehát, hogy ezen a szakaszon a szemben álló felek az ellenségeskedés kirobbanásának néhány hetében milyen aránytalan felállásban néztek „farkasszem” egymással. Így volt ez annak ellenére is, hogy a Duna-flottilla egységei, amelyek a Mackensen tábornagy vezette Dunai hds. alárendeltségében tevékenykedtek és esetenként beavatkoztak az Orsova környéki harcokba is, kétségtelenül növelték a csoport harcértékét.

²⁰ A szemben álló román hadosztály parancsnokának (Dragalina hadosztálytábornok) Karánsebesen, az Orsovát megszállva tartó román zászlóalj parancsnokának (Kurica őrnagy) pedig Orsován közeli hozzátartozói éltek, akikkel szoros kapcsolatot tudtak fenntartani. Kurica őrnagy például még a békeidőben nyaralótulajdonos volt Orsován, és a hadműveletek menetében parancsnokságát is a saját nyaralójában rendezte be. Szívó: i. m. 9.

AZ 1. ROMÁN HADOSZTÁLY TÁMADÁSA MEHÁDIA ÉS ORSOVA KÖZÖTT

A román Cserna-csoportra az a feladat hárult, hogy elfoglalja a 145. dandár Orsova környéki állásait, a Cserna folyó völgyét és a Mehádiától északra lévő magaslatokat.²¹ Ezt a terepszakaszt megtartva biztosítania kellett az Erdélybe törő román csapatok balszárnyát. Azok terv szerinti térnyerése esetén pedig folytatnia kellett a támadást a Tisza vonalának eléréséig, majd onnan észak felé Temesvár, Szeged irányába, vagyis birtokba kellett vennie és meg kellett tartania a Bánság területét, miközben el kellett zárnia a hajózási útvonalat a Dunán. Feladata volt továbbá az is, hogy a tervek szerint Szalonikiból a Balkánon előnyomuló antantcsapatokkal az összeköttetést felvegye, és biztosítsa azok átkelését a Dunán. A kialakult helyzet függvényében fel kellett készülnie egy esetleges osztrák–magyar ellentámadás esetén az ellenség előretörésének megakadályozására a Duna mentén, Románia belseje felé.

Dragalina tábornok hadosztályát két részre osztotta: a 31. Calafat ezred három zászlóalj, egy fél 75 mm-es, egy 63 mm-es és egy 53 mm-es üteggel a Padesu és Pediglava magaslatokat támadta, nem sok sikerrel.²² A csapatok zömét, melyeket személyesen irányított – hét zászlóalj, két és fél 75 mm-es, egy könnyű és egy fél 105 mm-es üteg – a következőképp osztotta fel: az 1. vadászrezred két zászlóaljának az Ozoinát, az 57. gyalogezred három zászlóaljának a Dranicetet, míg a 17. gyalogezred két zászlóaljának az Alliont kellett támadnia. Tartalékként egy és fél zászlóalj állt rendelkezésre.²³

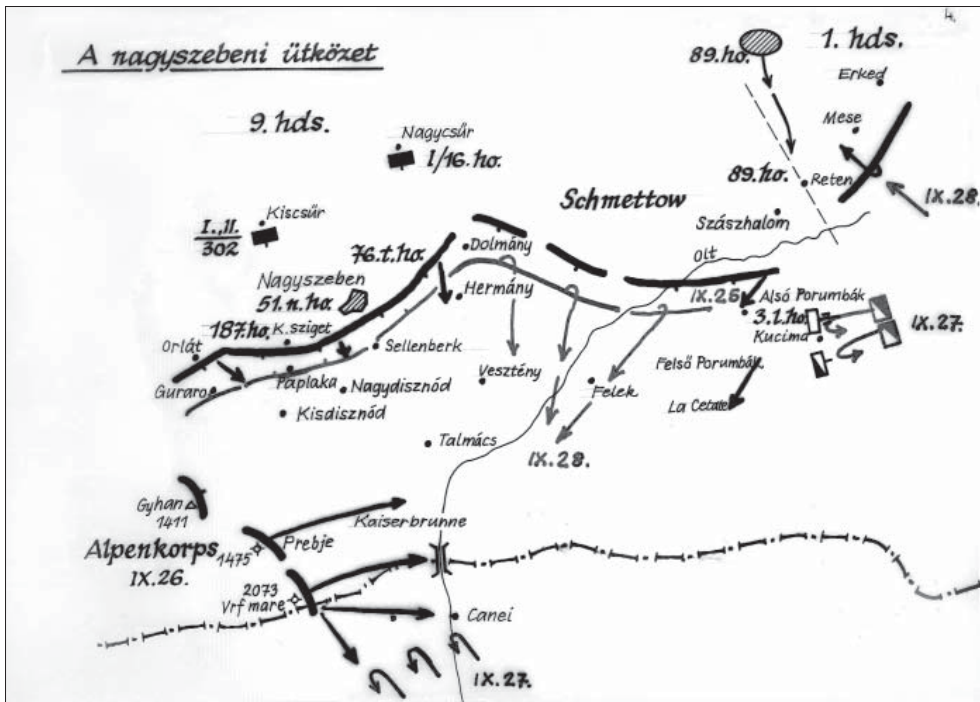
Orsova környékén az összecsapások a hadüzenet utáni első napon kezdődtek meg. Miközben Erdélyben Predeálnál, illetve a Kárpátokon átvezető szorosokban már a hadüzenetet megelőző órákban összecsapásokra került sor az előrenyomuló románok és a határ őrizetével megbízott osztrák–magyar csendőr- és pénzügyőrök között. 1916. augusztus 28-án 05.00-kor az Allion-hegynél tüzérségi támadásra, majd gyalogsági rohamra került sor. Vagyis korábban, mint ahogyan az „Álmos” felfegyverzett cs. és kir. gőzös megnyitotta volna a tüzet Turnu Severinnél.²⁴

²¹ Pamfil Șeicaru: *România în Marele Război* (Románia a Nagy Háborúban). Editura Eminescu, 1994, 253. (A hadosztály részére megszabott feladatok túlméretezése is jelzi a román hadműveleti tervezés hibás számításokon alapuló túlzott optimizmusát.)

²² Colonel dr. V. Mocanu: *Timp al îndărjirilor eroice 1916–1917* (A hősiesség kitartás ideje 1916–1917), Editura Militară, București, 1986, 24.

²³ V. A. Dragalina: i. m. 340.

²⁴ Constantin Kirițescu: *Istoria războiului pentru întregirea României 1916–1917*, vol. I. (Románia egyesítéséért folytatott háború története 1916–1917, I. kötet). Editura Științifică Enciclopedică, București, 1989, 236.; vitéz Bornemissza Félix m. kir. folyamór kapitány: *Magyar hajóhadak a Dunán*. Kiadja: Turcsány Antal, Budapest, 1928, 98–127. Bornemissza könyvében leírja, hogy már az ellenségeskedések megkezdése előtt román részről a cs. és kir. hajókat rendszeres fegyveres provokációk érték, amelyek során pl. Rustschuk kikötőben 1916. augusztus 27-én 21.30-kor elsüllyesztették az S/2 sz. uszályt; valószínűleg a valódi célpont a közelben horgonyzó „Bosna” monitor volt. A folyami flottillát egyébként még a háború kirobbanása előtt alárendelték a szervezés alatt álló Mackensen tábornok által vezetett Dunai Hadseregnek. A flottillát a veszélyeztetett folyamszakaszon két monitorosztályba szervezték. I. osztály: „Bosna”, „Sava”, „Enns”, „Inn” monitorok, állomáshelyük a Belene-csatorna. II. osztály: „Bodrog”, „Körös”, „Lajta” monitorokból, valamint a „Fogas”, „Csuka”, „Viza”, „Borsch”, „Compó” őrnaszádokból állt. A II. osztály monitorjai a román támadást követően fedélzeti fegyvereikkel tűz alá vették Giurgiu város kikötőjét, ahol jelentős károkat okoztak. Az „Álmos” felfegyverzett gőzös 1916. augusztus 28-án 05.00-kor farral előre Kladovából Turnu Severinig „völgymenetet” hajtott végre, és 05.15-kor tűz alá vette a Turnu Severinben található fontos célokat: villanyközpont, hajógyár, pályaudvar, lovassági laktanya, vízművek, valamint a Gura Vojnál lévő tengerészház, amelyekben károk és veszteségek keletkeztek. A hajó gyenge teljesítménye okán nehezen tudott Orsovára elvergődni, miközben a

A nagyszebeni ütközet

Forrás: A szerzők által készített térképvázlat

A 31. Calafat gyalogezred, az 1. Dolj gyalogezred, az 57. Mehedinti gyalogezred a Börza kelet 2 km-re lévő Meterezele magaslatokat támadta meg.²⁵ Az 1. és a 31. ezredek gyenge ellenállásba ütköztek, míg a börszai domboknál heves összecsapás bontakozott ki; a támadásokat ellentámadások követték. Itt mutatkozott meg először a román katonák „harcratermettsége.”²⁶

A szívós ellenállásba ütközött zászlóalj csak nagy nehézségek és veszteségek árán tudtak előrehaladni. Szeptember 1-jén a románok az egész frontszakaszon támadásba lendültek. A cél az volt, hogy elfoglalják a magyar határon belüli (Csernától keletre) megerősített magaslatokat, még mielőtt a szemben álló fél elegendő erőt tud felvonultatni azok védelmére. Ezek közül is kiemelendők a már említett Allion és a tőle északra lévő Ozoina és Dranic

román parti tüzérség részéről találatok is érték. Az „Álmos” egy 70 mm-es, kettő 45 mm-es löveggel és 2 db géppuskával rendelkezett. A tüzeharcban a hajó 70 mm-es lövege 87 db gránátot lőtt ki, majd meghibásodott, javítást követően még három lövést adott le. Az akció során az alábbi lőszerfelhasználás történt: 70 mm-es löveg: 90 db gránát; 45 mm-es lövegek: 370 db gránát; géppuskák: 3250 db löszer. Az „Álmos” gőzös 1916. augusztus 28-án 08.15-kor elérte Ada-Kaleh szigetét, majd Orsovánál csatlakozott a flottillához. Bornemissza: i. m. 104–105.

²⁵ V. A. Dragalina: i. m. 315.

²⁶ A román katonák harci morálja, főleg a háború kezdetén elég alacsony volt. Az első napokban gyakran előfordult, hogy támadás közben, az ellenség első lövései után a katonák közt pánik tört ki, elhagyták soraikat, és félelemtől reszkette rohantak vissza. Ez elsősorban a tapasztalatlanságnak és a tisztai (főleg tartalékos tisztiek), valamint légénységi állomány hiányos, kiképzésének volt betudható. A hadsereg kiképzése legtöbbször parádés masirozásokból, helytelen elméletekből, robotolásból és brutális verésből állt. V. A. Dragalina: i. m. 317.

magaslatok – Orsovától és Csernahévíztől keletre –, melyeken szögesdrót akadályok és reflektorok mellett, fedett beton tüzelőállásokban géppuskák voltak elhelyezve. A románok a Fiebich-Ripke ezredes vezette erőket négy és fél zászlóaljra és négy ütegre becsülték.²⁷

Elsőként a kulcspozíciót jelentő Ozoina-magaslat került a románok birtokába, amit délután 14.30-ra az 1. vadászrezd szuronyrohammal foglalt el. A Dranic magaslatához beosztott erők támadása megakadt a szögesdrót akadályoknál, ezt csak estefelé, az osztrák–magyar erők visszavonulásának megkezdésekor sikerült birtokba venniük. Az Allion elleni frontális támadás reggel 08.00-kor kezdődött, a védők, kiket a felfegyverzett „Álmos” gőzös is támogatott, heves harcok után 13.25-kor adták meg magukat. Estére az osztrák–magyar alegységek a Cserna bal partjára húzódtak vissza; a románok birtokába került többek közt hét löveg, (összesen volt hat lövege a Fiebich-Ripke-csoportnak!) több géppuska és egy reflektor. A hadifoglyok száma: 654 katona és 9 tiszt, köztük Wolff őrnagy az Allion-magaslat védőinek parancsnoka.²⁸ Másnap a román támadás folytatódott, elfoglalták Orsovát, a védők Ó-Asszonyrétegig húzódtak vissza. Szeptember 4-ig a románoknak sikerült elfoglalniuk a Cserna-völgyi Koromnák, Csernahévíz és Börza településeket. Ezt követően, október elejéig ezen a szakaszon a helyzet számottevően nem változott, kisebb román támadásokat ellentámadások követtek, de a frontvonal gyakorlatilag ugyanaz maradt.

A nagyszebeni csatát²⁹ követően a Zsil völgyében is megkezdődött a központi hatalmak ellentámadása. Ennek kivédésére – Dragalina tábornok véleményét figyelmen kívül hagyva – a Cserna-csoporttól csapatokat rendeltek a visszavonulóban lévő 11. román hadosztályhoz. Szeptember 27-én az 1. vadászrezdet, a 31. gyalogosezredet, egy lovasszázadot és négy tüzérüteget, szeptember 29-én pedig az 57. gyalogezredet irányították át a veszélyeztetett területre.³⁰

A SZÍVÓ-CSOPORT HARCAI MEHÁDIA ÉS ORSOVA KÖZÖTT

Az ellenségeskedés kezdetétől számított egy hónap elteltével a román túlerejű támadások nem hoztak számottevő eredményt. Térnyerésük néhány kilométer mélységet ért el. Csupán Orsova körzetében tudtak említésre érdemes sikereket felmutatni, miközben 145. dandár meglehetősen vegyes összetételű zászlóaljai a védelmi harcokban derekasan helytálltak. Az osztrák–magyar és német csapatoknak a Szurdok-szoroson és a Vulkán-hágón át indított támadásához csatlakozva október 1-jén a Szívó ezredes vezette dandár is támadásba lendült az egész, Varfu Cocosului–Orsova között húzódó frontszakaszon. Az 1. román gyalogezred 1. zászlóalját délelőtt 10 órára kiverték Börza és Csernahévíz településekről. A román ellentámadás délután 13.15-kor indult négy és fél századdal, melynek eredményeként 16.20-ra ezek a települések ismét a birtokukba kerültek. A frontvonal déli szakaszán reggel 07.00-kor három dunai monitor az Allion- és az Ozoina-magaslatokat kezdte löni, miközben a cs. és kir. 76/V. és a 33/II. (horvát) népfelkelő zászlóaljak támadásba lendültek, és visszavették Orsovát. Délután ezeket az alegységeket is sikerült a 1. román gyalogdandárnak visszaszorítania. 14.30-kor a románok az Orsovától nyugatra található Dealul Mosulu-i és Dobra-magaslatokon

²⁷ C. Kiritescu: i. m. 237.

²⁸ Uo.

²⁹ Ellentétben a Magyarország hadtörténete... (322.) megállapításával, Nagyszeben a románok a hadjárat során soha nem vették birtokba. Az 1916. szeptember 26–29. között lezajlott nagyszebeni csata a várostól délre a Vöröstoronyi-szoros bejáratának körzetében zajlott le, és a románok katasztrofális vereségével végződött.

³⁰ V. A. Dragalina: i. m. 361–362.

foglaltak állást.³¹ A váltakozó eredményekkel folytatott összecsapásokat követően október 4-én a románok fokozták erőikifejtésüket, amelynek eredményeként a 17. gyalogezred az osztrák–magyar alegységeket ismét Ó-Asszonyréig szorította vissza.³² Ezután, október végéig, a Cserna völgye a Kárpátokban húzódó frontvonalnak egy viszonylag csendes szakasza lett. A völgy két oldalán szemben álló felek jelentősebb harci cselekményekre nem szánták rá magukat, bár Falkenhayn minden kínálkozó alkalmat és lehetőséget megragadott ahhoz, hogy aktívabb tevékenységre ösztönözze a Szívó-csoportot.

Szívó ezredes Falkenhayn tábornok intézkedésének megfelelően járt el, amikor egyébként harci alkalmazásra korlátozottan alkalmas zászlóaljjaival támadást intézett a meglehetősen lassan és óvatosan előnyomuló románok ellen, és egy német páncélvonat beavatkozásával Orsova körzetében ideiglenesen visszaszorította őket a Cserna bal partjára. A támadás arra az időpontra esett, amikor a Zsil völgyében a 11. bajor hadosztály kitört a Szurdokszoroson és a Vulkán-hágón át a Havasalföldre, de a Déli-Kárpátok előterében a románok visszaszorították, és Petrozsényt ismételten elfoglalták.³³ Erre a hírre Szívó ezredes csapatai is visszavonultak megindulási állásaikba. Jellemző az Orsova környékén harcoló cs. és kir. Duna-csoport állapotára, hogy a gyalogság a kézfegyverek tekintetében háromféle zsákmányolt puskával volt felszerelve, amelyekhez a lőszerellátás nem volt folyamatosan biztosított. Megtörtént, hogy az egyik támogató tüzérüteg két nehézlövege meghibásodott, és azok javítására Bécsből kellett fegyvertechnikust rendelni, aki csak napok múlva érkezett a helyszínre, hogy elvégezze a szükséges javításokat.

Szívó ezredes november 4-én tudta meg, hogy Orsova környékére beérkezőben van hozzá a 2. német kerékpáros dandár báró Quadtr ezredes vezetése alatt. A támogató dandár harcedzett alakulat volt; kb. 1000 puskát és 20 géppuskát jelentett, és komplett hadtápellátással rendelkezett. Szívó ideiglenesen Quadtra bízta a védőszakaszában a Duna-csoport parancsnokságát, amely intézkedés már jelezte, hogy a tervbe vett döntő támadás főerőikifejtését hol fogja megvalósítani.

Időközben Erdélyben folytatódott a román hadseregek vesszőfutása: vereséget szenvedtek Persánynál és Brassónál is. Ugyanakkor Arz tábornok csapatai is akcióba léptek, és Prezan tábornok IV. román hadseregét visszavonulásra kényszerítették. Falkenhayn és Arz tábornokok a nagyszebeni csatát követően két hét elteltével megtisztították Kelet-Magyarországot az agresszor román hadseregektől. A hadműveletek további folytatását tekintve azonban némi vita keletkezett a központi hatalmak hadvezetésében. A vita tárgyát az képezte, hogy a támadó hadműveleteket ki és milyen irányba vigye tovább. Az a megoldás született, hogy az Osztrák–Magyar Monarchia trónörököse, a későbbi IV. Károly vezetésével létrehozták a Délkeleti Hadseregesoport Parancsnokságot, amelyhez beosztást nyert a cs. és kir. VII., az I., valamint a IX. német hadsereg.³⁴ A terv az volt, hogy a Brassó–Bukarest irányban folytatódik a támadás, miközben Dobrudzsából Mackensen tábornok csapatai, amelyek már átkeltek a Dunán, a bekerített román főerőket megadásra kényszerítik, és birtokba veszik az

³¹ Uo. 366.

³² Uo.

³³ Szívó ezredes dolgozatában arról számolt be, hogy a Zsil menti harcok színhelyére, a román fogolyvallomások szerint az I. román hadosztály ezreideiből vontak el ideiglenesen századokat, és az így összeállított alakulatokat irányították át a veszélyeztetett területre, az arcvonalban keletkezett fogyatékot pedig ún. „milic” zászlóaljakkal helyettesítették. Szívó: i. m. 16.

³⁴ Később a hadseregesoport parancsnoki tisztét József Ágost főherceg tábornagy vette át, és miután a német IX. hds. kikerült az alárendeltségéből, helyette megkapta az osztrák–magyar III. hds. irányításának a jogát.

ország fővárosát, Bukarestet. A román ellenállás azonban Brassótól délre megerősödött, és a tervezett irányban, a Kárpátok hágóin a támadó hadosztályoknak nem sikerült teret nyerni. Az időjárás kezdett rosszra fordulni, ami nem engedett semmiféle indok alapján további késlekedést. A Kárpátokon át való kitöréshez a gyenge láncszemet a román ellenállás vonalán az I. román hds. széles, szétaprózódott harcvonala jelentette. Falkenhayn nem habozott, az LIV. német hadtest (Kühne tábornok csapatai) a Hátszegi-medencéből kiindulva 1916. november elején immár végérvényesen megtörték a románok ellenállását. A Targu Jiu-i (Zsilvásárhely) csatában elszenvedett vereséget követően megkezdődött a románok gyors ütemű visszavonulása a főváros felé.³⁵

A hadműveletek fő irányában zajló eseményekhez viszonyítva Szívó ezredes csoportja késésben volt, lényegében nem voltak csapatszintű összeköttetései a Hátszegi-medencéből kitörő LIV. hadtesttel. Szívó ezredes csapatai Falkenhayn tábornok erélyes sürgetése ellenére sem tudtak a támadásához megfelelő időben felzárkózni. Ugyanakkor folyamatosan lekötötték az I. román hadosztályt, ezzel megakadályozva, hogy az számottevő csapaterősítéseket küldjön a szövetségesekkel szemben védekező I. román hds. főerőinek támogatására. A Dragalina tábornok helyébe lépő Demetriade ezredes a Mehadia–Orsova közötti harcvonalból saját elhatározásából ugyan útba indított egy harccsoportot a Targu Jiu-i ütközet helyszínére, de a Taut-különítmény három zászlóalja „lekéste a csatát”.³⁶

Szívó ezredes november 11–13. között, három napig tartó kemény harcban Mehádia és Orsova térségéből mégiscsak kiszorította a románokat, akik a Cserna bal partjára húzódtak vissza. Ezzel azonban még nem érték véget az összecsapások a térségben. A IX. német hds. parancsnoksága részéről Szívó ezredesre egyre nagyobb nyomás nehezedett a támadás üteme növelésére, amelynek többek között az egyik fontos indoka a Duna hajózhatóságának biztonságossá tétele volt, hiszen az jelentősen megkönnyíthette az anyag-utanszállítást a harcoló csapatoknak.³⁷

November 17-én, a Targu Jiu-i vereség után a Demetriade ezredes vezette román hadosztályt azt a parancsot kapta, hogy vonuljon vissza Filias irányába, hogy az I. román hds. bal szárnyát fedezni tudja. A parancsot viszont hamarosan törölték, a csapatmozgások szerveztségének biztosítására a Nagy Vezérkar újabb rendelkezése az volt, hogy a hadosztály maradjon a helyén és tartson ki. Mivel időközben Demetriade ezredes minden összeköttetése megszakadt a felettes szervekkel, felsőbb parancs nélkül elrendelte a Cserna-csoport csapatainak november 22-ről 23-a virradóra az elfoglalt állások feladását és a visszavonulás megkezdését. A visszavonulás és a járulékos feladatok végrehajtása szervezeten indult meg. A keleti irányba visszavonuló csapatok élelégységei elérték a már egy német különítmény által megszállt Turnu Severin körzetét, ahol csatlakozott hozzájuk a Taut-különítmény.³⁸

Észelve a románok visszavonulását, Szívó ezredes november 24-ére a megváltozott feladatoknak megfelelően újjászervezte csapatai harcrendjét, és szorosan a menekülők nyomában haladva megkezdte az üldözést. Falkenhayn több alkalommal is felszólította a

³⁵ Culcer tábornok Olténia kiürítését és az I. román hds.-nek az Olt vonalára való visszavonulását javasolta. A román Nagy Vezérkar ezt elutasította, de mivel a helyzetet nagyon súlyosnak ítélte meg, figyelembe véve a reális harcéri helyzetet, Culcer tábornokot az I. hadsereg éléről október 23-tól elmozdította és helyébe az I. hadosztály parancsnokát, Dragalina tábornokot helyezte.

³⁶ A harcok közben a Taut különítménynek is nevezett három zászlóaljat átirányítják a Targu Jiu környéki harcokhoz. A Cserna-csoport ereje ennek következtében a 17., 57. és 31. gyalogosezredekre apadt.

³⁷ Uo. 366.

³⁸ Uo. 476.

csoportparancsnokot, hogy tegyen meg minden lehetséges intézkedést az üldözés teljes körű bevezetéséért. A siker kierőszoakolására Kühne tábornok korlátozott feladatokkal kisebb, tüzér útegekkel megerősített lovas és gyalogos különítményt indított el Turnu Severin felé, amelynek a váratlan felbukkanása a románok hadtápterületén gyorsabb ütemű visszavonulásra kényszerítette Demetriade ezredes csapatait. A német Picht-különítmény – mint portyázó osztag – minden ellenállás nélkül elérte és elfoglalta Turnu Severint. Picht százados különítménye Filiásról indult és a vasútvonal mentén haladva, Balotánál egy gyenge „milic” zászlóaljat szétugrasztva, november 22-én este érte el Turnu Severint.

Turnu Severinben a németek – Picht-különítmény – védelemre rendezkedtek be, és lezárták a város bejárataihoz vezető útvonalakat. Ugyanakkor felfegyverezték a városban fogva tartott mintegy 380 hadifoglyot is.³⁹ Szemmel láthatóan csak kemény harcok árán lehetett bevenni a várost. A visszavonuló románok körében két vélemény fogalmazódott meg: megtámadni Turnu Severint, vagy minél sürgősebben folytatni a visszavonulást. Végül, mivel Demetriade szabad utat akart nyitni csapatainak, ezért parancsot adott a város visszafoglalására.⁴⁰ Ez a döntés nyilvánvaló idővesztéssel járt, és elősegítette Szívó ezredes üldöző csapatainak, hogy beérjék a menekülő románokat.

A támadás november 24-én délben két irányból indult a várost védő német századok ellen: északról és keletről Sravache ezredes támadott az 1. gyalogdandárral, míg délről és nyugatról Lupascu ezredes a 2. gyalogdandárral. A Picht-különítmény segítségére az osztrák–magyar Cserna-csoport kerékpáros dandára és a Dunán áthajózott bolgár századok, illetve a fedélzeti lövegek tüzevel a Dunán manőverező osztrák–magyar monitorok siettek. A románok nem erőltették a harcot, mivel sok tisztnek és katonának a háza és családja a városban volt.⁴¹ A románok számára kudarcra végződött összecsapás késő estig tartott, amikor is Demetriade ezredes belátta, hogy hiábavaló a küzdelem, mert időközben Nyugat felől vészesen közeledtek és beavatkoztak a harcokba Szívó ezredes üldöző csapatai. A román hadosztályparancsnok elrendelte a támadás beszüntetését és a visszavonulás folytatását. Másnap, a város polgárainak egy csoportja 216 román katona holttestét temette el.⁴² A Szívó-csoport a város környéki harcok során 1000 hadifoglyot ejtett, két löveget, egy revolverágyút, 300 db egyéb járművet és 70 db vasúti kocsit zsákmányolt.⁴³

Demetriade ezredes, döntéseiben magára hagyatva, arra az elhatározásra jutott, hogy saját erőből, a craiovai vasút- és főútvonalat délről megkerülve hadosztályával kierőszoakolja az átjutást Olténián. A románok célja az volt, hogy az Olt alsó folyásán átkelőt keresnek, és csatlakoznak a főerőkhöz.⁴⁴ A menekülők a Zsil folyón december 1-jén Zavalnál keltek át. Mindent, ami nélkülözhető volt – szekereket, lőszeresládákat és egyéb hadtápanyagot – már induláskor a Valea Copcii-szakadékba dobtak. A menetoszlopok utóvédjét a Stravache ezredes vezette 1. vegyesdandár képezte, mely ekkorra a 17. Mehedinti Gyalogezred két zászlóaljára apadt. Szívó ezredes csapatai nap mint nap tűzösszeköttetésben álltak a menekülőkkel.⁴⁵

³⁹ Ez az állítás csak abban az esetben értelmezhető, ha a különítmény a városban elhelyezett román raktárkészletekhez hozzájutott, ugyanis a Picht-különítménynek mint portyázó osztagnak nem lehettek fegyverfőlösegei, hiszen ő maga is csupán a rendszeresített fegyverzetrel volt ellátva, és ennek megfelelően a létszámhoz szabott készletekkel rendelkezett.

⁴⁰ Uo. 477.

⁴¹ Uo. 477.

⁴² V. Mocanu: i. m. 81.

⁴³ Szívó: i. m. 30.

⁴⁴ Uo.

⁴⁵ C. Kiritescu: i. m. 478.

A románok az Olt folyót december 5-én érték el, jobb szárnyon az 1. gyalogdandár Chileni és Tia Mare településeknél, a csapatok zömét adó 2. gyalogdandár pedig a bal szárnyon Izbiceninél foglalt állást. A csoport létszáma ekkorra észrevehetően csökkent,⁴⁶ a katonák egy része a visszavonulási útvonalon található településekről származott és valószínűleg útközben lemaradt.⁴⁷

A kísérlet nem sikerült, ugyanis a menekülő román hadosztály az Olt és a Duna öszszefolyásánál kénytelen volt megállni, mivel az Olton átvezető híd a Mackensen tábornok csapataihoz tartozó műszaki alakulat kelet felől lezárta.⁴⁸ Az őszi esőzések következtében az Olt folyó vízszintje annyival megnőtt, hogy az átkelés csakis hídon át volt lehetséges. Az izbiceni híd viszont a visszavonuló románok már korábban felrobbantották, a tőle északra lévő soenesti, illetve délre az iszlazi hidak pedig már a támadó osztrák–magyar és német csapatok kezén voltak. A román Cserna-csoport beszorult a Duna és az Olt folyók által határolt területre, amelyet Szívó ezredes a szárazföldi nyitott oldalon mintegy 4000 katonát, 27 löveget, 39 géppuskát és 200 lovas számláló csapataival lezárta.⁴⁹ December 6-án két román század még egy utolsó kitörési kísérletet hajtott végre, de Demetriade ezredes a kilátástalan harc helyett végül a megadás mellett döntött.

Mielőtt a fehér zászlót állásaikra kitűzték volna, állítólag az ütegparancsnokok parancsára a kezelőszemélyzet használhatatlanná tette a lövegek egy részét, néhány géppuskát pedig az Olt folyóba dobtak, a 17. Mehedinti ezred pedig elégette zászlaját. A fegyverletétel során a Szívó-csoport kezére került: 10 zászlóalj (az 1., a 17. és a 31. gyalogezred állománya), egy lovasszázad, hat üteg, 26 db löveg, 8000 gyalogos, 80 lovas.⁵⁰ A kapituláció hivatalos ceremóniájára a közeli Rosianu kastély nagytermében került sor.⁵¹ Szívó ezredes méltatta

⁴⁶ Szívó: i. m. 40. Szívó szintén említést tesz erről a menekülő ellenség körében tapasztalt jelenségről, de csupán fogolyvallomásokból szerzett adatokra hivatkozik.

⁴⁷ V. Mocanu: i. m. 82. Annak lehetősége nem zárható ki, hogy a visszavonuló hadosztályból a katonák megszöktek/visszamaradtak lakhelyükön, vagy annak közelében. Számos forrás/dokumentum, így Falkenhayn által közölt adatok szerint, de az Osztrák–Magyar Monarchia hadserege Vezérkarának hivatalos jelentései, valamint Szívó ezredes beszámolója az üldözés végkifejletéről, nagyszámú foglyul ejtett román katonáról ad tájékoztatást.

⁴⁸ Szívó: i. m. 49.

⁴⁹ Nagybaczoni Nagy Vilmos: i. m. 160., Szívó: i. m. 42.

⁵⁰ Szívó: i. m. 46., 47., 48. Szívó ezeket az adatokat a megadás során az 1. román hadosztálytól kapta kézhez, amelyeket Demetriade ezredes első közlésének lehet tekinteni. A pontosított adatokat a románok december 7-én állították össze, amely jelentés az alábbi számokat tartalmazta: hadifogságba esett 323 fő tiszt, 11 706 katona, zsákmányolt hadianyag: 25 db löveg, 12 db géppuska, 1180 ló, 110 db megrakott löszeres kocsis, 205 db málhás kocsis. Szívó, a Cserna-szakaszon állásban lévő románok számát (1. hadosztály) 16 ezer főben állapította meg. Arra is hivatkozott, hogy a visszavonuló hadosztálytól a katonák lakhelyük közelében visszamaradhattak és átöltöztek civil ruhába. A jelzett hadosztálylétszám becsült adat lehet, és tekintettel a harcok nem túlságosan intenzív voltára, a hadifogságot szenvedett román katonák száma meglehetősen magas. A sikerről Falkenhayn tábornok is megemlékezett visszaemlékezésében, bár az általa közölt adatok nem tekinthetők teljes mértékben hitelesnek. Szívó ezredes csapatai a Csernától az Oltig a 250 km-es üldözés során 14 700 hadifoglyot ejtettek és 36 db löveget zsákmányoltak. Nagybaczoni Nagy Vilmos (i. m. II. kötet, 160.) arról tesz említést, hogy a Szívó-dandár az Olt torkolatvidékén megadásra kényszerítette az 1. román hadosztályt, 10 000 hadifoglyot ejtett és 40 löveget zsákmányolt. Ugyanezek az adatok szerepelnek József főherceg munkájában is (i. m. 80.). (Az akkori szokásnak megfelelően a Szívó-csoport is elkészítette csapatjelvényét, amelyen egy román legénységi sapka és alatta a 14 700-as szám látható, utalva a harcok során foglyul ejtett román katonák nagyságrendjére.) A kérdésünk az, hogy mindezek alapján lehet-e beszélni arról, hogy a szóban forgó harcok során a románok véres vesztesége 5300 katona lehetett? A válasz: lehetséges, hiszen a veszteségek pótlása a románoknál is biztosított volt, nem is említve, hogy viszonylag jelentős erőket vezényeltek át a hadosztálytól a Zsil-völgyi harcok körzetébe, ahol szintén veszteségeket szenvedtek el.

⁵¹ C. Kiritescu: i. m. 479.

Demetriade csapatainak a hosszúra nyúlt visszavonulás alatt tanúsított bátorságát és szívósságát,⁵² megengedve az ezredesnek, hogy kardját megtartsa.⁵³ Az ezt követő beszélgetés során tudták meg a románok, hogy aznap, 1916. december 6-án Bukarest is elesett, következképp minden további ellenállásuk teljesen fölösleges lett volna.⁵⁴ A fogságba került román tisztek és közkatonák száma Demetriade segédtisztje, Nicolae Defleury százados szerint, 8000 ember lehetett, ők a sopronnyéki hadifogolytáborba kerültek.⁵⁵

A románok a közel két hétig tartó visszavonulás alatt a Kühne tábornok vezette LIV. hadtest hátában több mint 250 km-t tettek meg, miközben szorosan a nyomukban üldözte őket a Szívó ezredes által vezetett cs. és kir. 145. népfelkelő gyalog- és a 2. német kerékpáros dandár.

BEFEJEZÉS

A románok a hadba lépésüktől számítva igen nagy veszteségeket szenvedtek el. Reális számvetések alapján csupán Kelet-Magyarország ellen 420 ezer katonával vonultak fel. Ez a szám a hadműveletek menetében olykor módosult, amennyiben pl. amikor a dobrudzsai helyzet válságosra fordult, néhány hadosztályt az erdélyi frontról odairányítottak. Falkenhayn seregének támadásakor viszont Dobrudzsából vontak el erőket, hogy megakadályozzák az Erdélyben fenyegető katasztrofális vereséget.

A rendelkezésre álló adatok szerint a Kelet-Magyarország elleni támadó csapatok létszámához viszonyítva, ideértve a Havasalföldön és Bukarest bevételénél elszenvedett veszteségeket is, kb. 100 ezer román katona esett hadifogságba. A halottak és eltűntek számát 150 ezer főre lehet becsülni. A sebesültek száma kb. 150–170 ezer főre volt tehető. A nagy menekülés során a Szeret folyót kb. 100 ezer román katona érte el, ahol már megjelentek a nagyobb orosz seregtestek, amelyek jelentős részben átvették a románoktól a védelmi feladatokat. A Moldvában gyülekező román seregroncsokat újabb korosztályok behívásával, orosz és francia segédlettel fél év alatt újjászervezték, és miután az antanthalmaktól érkezett felszereléssel felfegyverezték azokat, ismét a harcvonalba rendelték, ahol már francia tisztek vezetésével derekasan megállták a helyüket. Az oroszországi események következtében a románok hat megmaradt gyalogoshadosztállal még bevonulhattak Besszarábiába, de 1918. március 8-án Bukarestben kénytelenek voltak békét kötni a központi hatalmakkal.⁵⁶ Ezzel megszegték az 1916. augusztus 17-én az antanttal kötött konvenció előírásait.

A Szívó-csoport, miután az Olt torkolatánál felszámolta a román ellenállást,⁵⁷ tovább folytatta a harcot a IX. német hds. kötelékében, de immár Mackensen tábornagy seregcsoport-

⁵² Érdemes megemlíteni, hogy Scarlet Demetriad ezredest hadifogságból való szabadulása után, 1919-ben Iasi városában perbe fogták és elítélték. Azzal vádolták, hogy felsőbb parancs nélkül, fölöslegesen támadta meg Turnu Severint. Büntetése korhatár előtti nyugdíjazás lett. Keserűségében később önkézzel vetett véget életének. C. Kiritescu: i. m. 480.

⁵³ Enciclopedia României: i. m. 909.

⁵⁴ C. Kiritescu: i. m. 479.

⁵⁵ Nicolae Defleury: Divizia de la Cerna. De pe front în captivitate 1916–1918. Amintiri, gânduri, ipesii. (A csernai hadosztály. A frontról a fogságba 1916–1918. Emlékek, gondolatok, benyomások.) Editura Ramuri, Craiova, 1940.

⁵⁶ Németh István (szerk.): Az első világháború 1914–1918. A bukaresti békeszerződés. L'Harmattan, 2014, 438 – 442.

⁵⁷ A Cserna-csoport tevékenységét az első világháborús román történetírásban a hősiesség helytállás példaként tartják számon. Az 1916. őszi harcok egyetlen olyan hadosztálya, amely a frontvonalon nem szenvedett vereséget.

jában. Az üldözés során a hozzá beosztott megerősítő alegységeket a dandár visszairányította az eredeti alakulatokhoz (Picht-különítmény), maga pedig folytatta a menetét Bukaresten át a Szeret folyóig, ahol a 217. német hadosztály alárendeltségébe lépett.

A kialakult hadműveleti helyzet és a szervezeti változások során a Karánsebesen megalkotott csoportparancsnokság mint vezető szerv fölöslegessé vált, ezért Szívó ezredes kérte a Monarchia hadvezetőségétől annak megszüntetését. A kérést az illetékesek akceptálták, és a csoportparancsnokságot felszámolták úgy, hogy csapatai továbbra is részt vettek a harcokban. Ugyanakkor az uralkodó (IV. Károly) Szívó ezredesnek címzett köszönőlevélben fejezte ki elismerését a csoport hősiek helytállásáért.⁵⁸

FELHASZNÁLT IRODALOM

- Atanasiu, Victor – Iordache, Anastasiu – Iosa, Mircea – Oprea, Ion M. – Oprescu, Paul: *Romania in primul razboi mondial*. Studii. Editura Militara, Bucuresti, 1979.
- Bornemissza Félix: *Magyar hajóhadak a Dunán*. Kiadja: Turcsány Antal, Budapest, 1928.
- Czernin, Ottokar: *Im Weltkrieg*. Berlin–Wien, 1919.
- Defleury, Nicolae: *Divizia de la Cerna. De pe front în captivitate 1916–1918. Amintiri, gânduri, ipresii*. Editura Ramuri, Craiova, 1940.
- Dragalina, Virgil Alexandru: *Viata tatalui meu, generalul Ioan Dragalina*. Editura Militara, Bucuresti, 2009.
- Enciclopedia Romaniei, vol. I. Statul, Imprimeria nationala, Bucuresti, 1938.
- Hajdu Tibor – Pollmann Ferenc: *A régi Magyarország utolsó háborúja 1914–1918*. Osiris Kiadó, Budapest, 2014.
- Dr. Hermann Róbert (szerk.): *Magyarország hadtörténete*. III. kötet. *Magyarország a Habsburg Monarchiában 1718–1919*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2016.
- József főherceg, tábornagy: *A világháború, amilyenek én láttam*. IV–V. kötet. A Magyar Tudományos Akadémia kiadása, Budapest, 1930.
- Keegan, John: *Az első világháború*. Akadémiai Kiadó, Budapest, 2014.
- Kiritescu, Constantin: *Istoria razboiului pentru intregirea Romaniei 1916–1917*, vol. I. Editura Stiintifica Enciclopedica, Bucuresti, 1989.
- Dr. Mocanu, V.: *Timp al indarjililor eroice 1916–1917*. Editura Militara, Bucuresti, 1986.
- Nagybaczoni Nagy Vilmos: *A Románia elleni hadjárat 1916–1917*. I–II–III. kötet. A M. Kir. Honvédelmi Minisztérium kiadása, Budapest.
- Németh István (szerk.): *Az első világháború 1914–1918. Tanulmányok és dokumentumok*. L'Harmattan Kiadó, Budapest, 2014.
- Romsics Ignác (szerk.): *Magyar történeti szöveggyűjtemény*. Osiris Kiadó, Budapest, 2000.
- Şeicaru, Pamfil: *România în Marele Război*. Editura Eminescu, 1994.
- Szűj Jolán – Ravasz István: *Magyarország az első világháborúban. Lexikon A–Zs*. Petit-real Könyvkiadó, Budapest, 2000.
- Szívó Sándor: *Falkenhayn és a mehádiai csoport tevékenysége az oláhországi hadjárat alatt*. HM–HIM levéltár. Nytsz: 546/I/I. (59 oldal és öt térképvázlat.)

⁵⁸ Szívó: i. m. 58–59.